

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ОМЕЛЬЯНЕНКО ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

08.00.05 -

економіка, планування, організація управління
народним господарством та його галузями
/промисловість/

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1993

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі економіки та організації виробництва Київського політехнічного інституту

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

- доктор економічних наук,
професор ШУДРА В.Ф.

ОФІЦІЙНІ ОПОНЕНТИ

- доктор економічних наук,
професор АЛЕКСАНДРОВА В.П.

- кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
ГУРЕВИЧ В.Й.

ПРОВІДНА УСТАНОВА

- Авіаційний науково-технічний
комплекс ім. О.К. Антонова

Захист відбудеться " 12 " березня 1993 року
на засіданні спеціалізованої вченої ради К.068.28.03 по присудженню наукового ступеня кандидата економічних наук в Київському державному економічному університеті за адресою:
252057, м. Київ-57, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці університету.

Автореферат розісланий " 10 " лютого 1993 р.

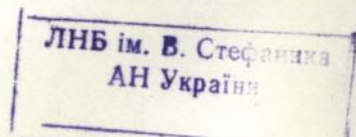
Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук,
доцент

Н.В. ЗАДОРЖНА

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00825882 (X)

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

І.1. Актуальність дослідження. Докорінні геополітичні, економічні і соціальні перетворення, які відбуваються в наш час, кардинально змінюють простір розвитку промислових підприємств України і середовище їх діяльності, яке стає все складнішим, динамічнішим і таким, яке важко спрогнозувати. В таких умовах найважливішою властивістю, яка забезпечує своєчасне пристосування до умов функціонування, що швидко змінюються, критичною характеристикою, яка гарантує виживання підприємства, стає його мобільність. І хоч протягом останніх десятиліть деякі учені і практики, наприклад, С.А. Хейнман, В.К. Фальцман, В.П. Кабаїдзе та ін., звертались до окремих аспектів цієї проблеми, системних досліджень мобільності промислових підприємств не проводилося.

В умовах сучасних якісних перетворень зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств потребують переосмислення окремі усталені категорії, деякі традиційні підходи і трактування процесів ефективного функціонування підприємств, які зустрічаються в економічній літературі та господарчій практиці. Поглибленого дослідження вимагають питання управління мобільністю виробництва як засобу забезпечення динамічної рівноваги у системі "підприємство-зовнішнє середовище", виявлення, систематизації і структуризації факторів і резервів мобільності, оцінки її рівня і обґрунтування її меж. З урахуванням актуальності даного напрямку дослідження визначені тема дисертаційної роботи і її логіко-структурна побудова.

І.2. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження виступає мобільність промислового підприємства, яке функціонує в динамічному зовнішньому середовищі. Враховуючи, що в умовах адаптації вітчизняних підприємств до ринку проблема забезпечення мо-

більності актуальна для кожного з них незалежно від форм власності, методів господарювання, галузевої приналежності, типу виробництва та інших специфічних особливостей, особливу увагу в дослідженні було приділено розробці теоретичних та методологічних аспектів даної проблеми і узагальненню висновків, що мають загальнопромисловий характер.

Переведення теоретичних положень на практичну основу здійснювалося шляхом залучення, аналізу та осмислення інформації підприємств авіаційної промисловості, які розташовані на території України. Такий вибір об'єкту дослідження зумовлений тим, по-перше, що основні параметри авіапідприємств /серійний тип виробництва, висока науково- та матеріалоемність продукції, стан виробничого потенціалу та ін./ характерні і для машинобудування в цілому, і по-друге, що підприємства даної галузі внаслідок специфіки об'єктів і умов виробництва мали здатності адаптуватися і маневрувати, навіть коли функціонували у відносно малорухливому зовнішньому середовищі і накопичили відповідний досвід. Однак внаслідок неможливості порівняння умов господарювання підприємств в останні роки акцент у дослідженні зроблений на якісному аналізі питань, які вивчаються, при залученні кількісних даних з окремих показників, динаміка яких носить стабільний характер і не залежить від впливу інфляційних процесів, організаційних перетворень та інших факторів.

1.3. Мета і завдання дослідження. Основна мета дисертації полягає у розробці теоретико-методологічних і прикладних аспектів створення системи управління мобільністю виробництва машинобудівного підприємства, яке функціонує в динамічному зовнішньому середовищі.

Для досягнення даної мети були поставлені й вирішені такі завдання:

- визначені умови ефективного функціонування підприємства в динамічному зовнішньому середовищі; показано, що найважливішою властивістю, яка забезпечує виживання підприємства в сучасних умовах, є його мобільність;
- проаналізовані види мобільності, ідентифіковані детермінанти понятійного апарату, виявлені і систематизовані фактори і запропоновані підходи до оцінки її рівня;
- дана характеристика зовнішнього середовища діяльності підприємства, виявлена його ініціююча роль у виникненні у підприємства необхідності в мобільній поведінці; запропонований інструментарій для оцінки рівня нестабільності зовнішнього середовища; сформульовані методичні підходи до визначення становища підприємства в конкретному середовищі функціонування;
- розроблені концептуальні основи управління мобільністю виробництва;
- структуризовані резерви виробничої мобільності і з урахуванням специфіки підприємств-об'єктів дослідження розроблені практичні рекомендації їх використання;
- поставлене питання про необхідність встановлення меж перетворення мобільних виробничих систем в ході їх реагування на зміни умов функціонування.

1.4. Методологія та матеріали дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи стали положення сучасної економічної теорії та загальної теорії систем, а також наукові погляди на підприємство як на основну соціально-виробничу ланку народного господарства.

У ході дослідження було вивчено, осмислено та узагальнено вітчизняні та закордонні літературні джерела з питань, які вивчалися, дані статистичної, бухгалтерської та оперативної звітності підприємств-об'єктів дослідження, матеріали Міністерства статистики України та колишнього Держкомстату СРСР, а також нормативні та методичні матеріали загальнодержавного та галузевого рівнів з питань господарчої діяльності та розвитку машинобудівних підприємств.

При вирішенні поставлених завдань були використані комплексний та системний підходи, техніко-економічний та порівняльний аналіз, прийоми ранжування та експертних оцінок, аналітичні узагальнення вітчизняних та закордонних економістів з питань управління розвитком промислових підприємств.

1.5. Наукова новизна. Наукову новизну дослідження характеризують такі теоретико-методологічні та прикладні результати:

- сформульовано визначення поняття "мобільність", доведено, що воно може виступати як самостійна економічна категорія і має бути введено до наукової термінології конкретних економічних дисциплін;
- проведено класифікацію видів мобільності, ідентифікацію її детермінант, систематизацію її факторів та резервів;
- розроблено концептуальні основи управління виробничою мобільністю;
- вироблено методичні підходи до оцінки мобільності підприємства, а також до визначення меж допустимих перетворень мобільних виробничих систем;
- розроблено інструментарій та процедури проведення аналізу стану та прогнозу змін зовнішнього середовища, оцінки сильних та слабких сторін підприємства, визначення його становища у конкретному середовищі функціонування;

- з урахуванням специфіки підприємств-об'єктів дослідження розроблено конкретні пропозиції по виявленню резервів мобільності виробництва.

І.6. Практична цінність виконаних досліджень полягає у тому, що вони створюють методологічну і методичну основу управління мобільністю виробництва, озброюючи менеджерів вищого та середнього рівнів управління підприємством розумінням, що мобільність є одним з найважливіших факторів виживання підприємства в умовах ускладнення зовнішнього середовища і наростання його невизначеності та мінливості, і, відповідно, дозволяють їм /менеджерам/ підвищити ефективність свого впливу на функціонування виробничих систем.

Практична значимість дисертаційної роботи підтверджується тим, що пропозиції по оцінці стану та прогнозу змін зовнішнього середовища та визначенню конкурентного статусу підприємства використовуються у планово-економічній роботі Авіаційного науково-технічного комплексу ім. О.К. Антонова; розробки по формуванню гнучкого виробничого профілю підприємства і управлінню пропорційним розвитком виробничого апарату знайшли використання на Київському авіаційному виробничому об'єднанні; основні результати теоретичного та методологічного характеру використовуються в учбовому процесі у Київському політехнічному інституті та Київському державному економічному університеті.

І.7. Апробація роботи. Основні наукові та практичні результати доповідались, обговорювались і одержали позитивну оцінку на всесоюзній науково-практичній конференції "Економічні проблеми прискорення науково-технічного прогресу у промисловому виробництві" /м. Одеса, 1990/, республіканській науково-практичній конференції

"Теорія і практика перебудови господарського механізму" /м. Київ, 1990/, республіканській науково-технічній конференції "Науково-технічний прогрес і підвищення ефективності використання виробничого та наукового потенціалу в машинобудуванні" /м. Харків, 1990/, міжвузівській науково-практичній конференції "Формування майбутнього інженера як організатора виробництва" /м. Київ, 1990/, регіональній науково-практичній конференції "Соціально-економічні проблеми переходу до ринку" /м. Ростов, 1991/.

І.8. Публікації. За результатами проведених досліджень опубліковано 6 робіт загальним обсягом 2,2 друкарських аркушів, у яких відображено основний зміст дисертації.

І.9. Структура і обсяг роботи. Дисертація загальним обсягом 161 сторінка складається з вступу, трьох розділів та висновків і пропозицій; містить 22 таблиці, 9 малюнків та список літератури, який включає 133 найменування.

І.10. Зміст роботи. У вступі обґрунтована актуальність дослідження, визначені його мета і завдання, предмет і об'єкт, сформульовані наукова новизна та практична значимість результатів роботи.

У першому розділі дисертації - "Теоретико-методологічні аспекти проблеми мобільності промислового підприємства" - сформульовані основні умови ефективного функціонування підприємства в динамічному зовнішньому середовищі; показано, що в ринковій економічній системі, і особливо у період переходу до неї, мобільність підприємства набуває значення критичної характеристики, яка визначає його виживання; надано визначення мобільності і проведено класифікацію її видів, ідентифікований понятійний апарат; систематизовані фактори мобільності.

У другому розділі - "Зовнішнє середовище функціонування сучасного промислового підприємства" - розглянуті найбільш характерні тенденції розвитку продукції підприємств-об'єктів дослідження, обґрунтована потреба і показана можливість створення в Україні власної авіаційної промисловості, сформульовано положення про необхідність надання мобільносних якостей підприємствам під час їх перепрофілювання, технічного переозброєння та ін. у процесі інтегрування в єдину галузь. Виявлена ініціююча роль динамічного зовнішнього середовища у виникненні у підприємств потреби у забезпеченні і підтриманні мобільності; детально, з використанням положень загальної теорії систем, розглянуто склад середовища функціонування сучасного промислового підприємства, визначені його головні характеристики. Розроблений інструментарій для оцінки рівня нестабільності зовнішнього макро- та мікросередовища; проведено аналіз стану макросередовища функціонування промислових підприємств України; запропоновані методичні підходи до оцінки становища підприємства у конкретному середовищі функціонування.

У третьому розділі - "Мобільність як засіб забезпечення динамічної рівноваги у системі "підприємство - зовнішнє середовище" - викладені концептуальні основи управління мобільністю виробництва; розглянуті можливі методи оцінки рівня мобільності; поставлено питання про необхідність установаження меж перетворень мобільних виробничих систем; охарактеризовані резерви мобільності виробництва на підприємствах-об'єктах дослідження.

У висновку сформульовані основні результати дослідження, узагальнені висновки та пропозиції.

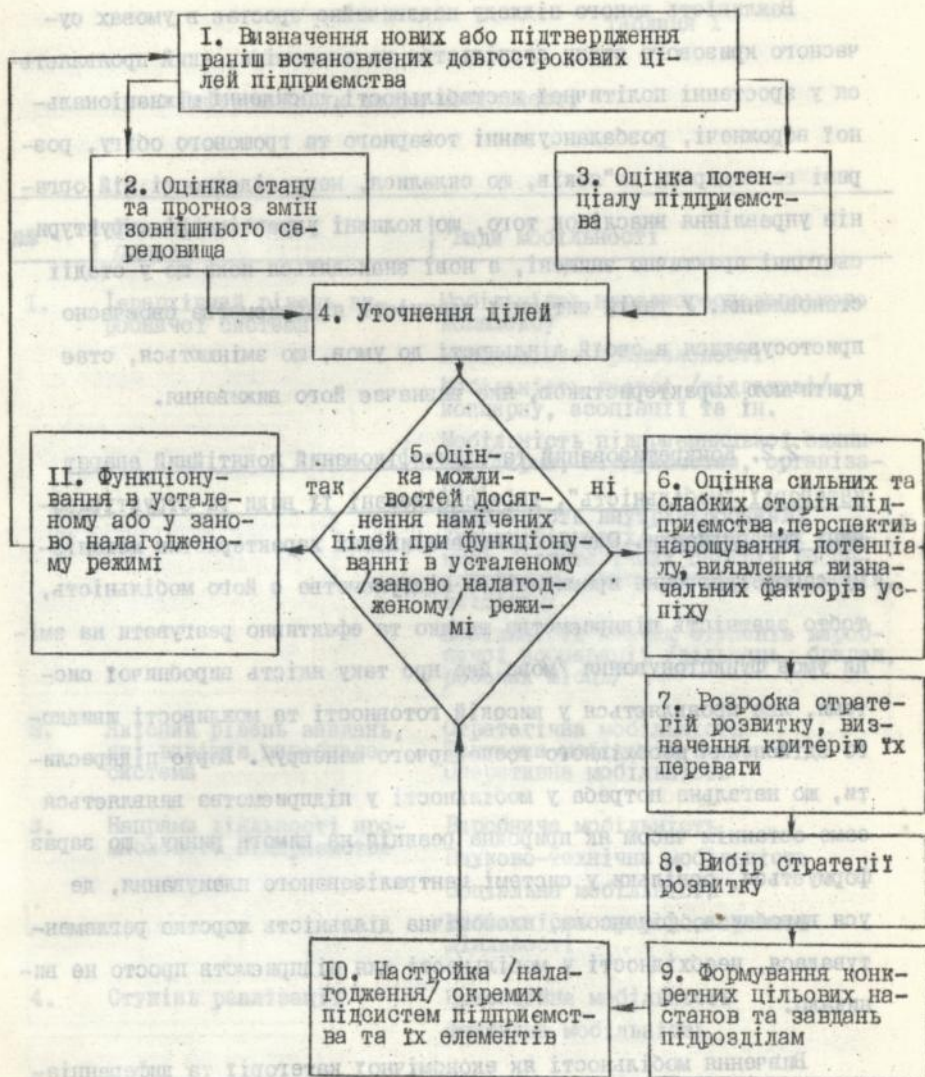
2. ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ, ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

2.1. Сформульовані умови ефективного функціонування підприємства у динамічному зовнішньому середовищі. Розроблений алгоритм процесу саморегулювання промислового підприємства. Вітчизняне підприємство, яке функціонувало у стабільних умовах командно-адміністративної економіки, являло собою закриту систему, цілі та завдання якої були чітко визначені та незмінні протягом тривалого часу. В економіці ринкової орієнтації підприємство слід розглядати як відкриту виробничо-економічну систему, що розвивається і змінює з бігом часу свої технічні, організаційні, економічні та соціальні параметри, систему, яка зазнає на собі впливу зовнішнього середовища і впливає, у свою чергу, на нього.

Зовнішніми умовами ефективного функціонування підприємства є: свобода підприємницької діяльності, самостійність та незалежність суб'єктів господарювання разом з їх економічною відповідальністю; ефективна дія механізмів державного регулювання економіки; наявність розвиненої ринкової інфраструктури; стабілізація суспільно-політичної ситуації та ін. У період становлення ринкової економіки дія зовнішніх регуляторів все більше має сполучатися з дією механізму саморегулювання промислового підприємства /див. мал. I/, який забезпечує досягнення довгострокових цілей при самозбереженні підприємства та його саморозвитку.

В основу механізму саморегулювання повинна бути покладена стратегічна оцінка параметрів зовнішнього середовища з наступним порівнянням її результатів з потенційними можливостями підприємства та виробленням на цій основі стратегії його розвитку.

визначені фактори мобільності.

Мал. 1. Алгоритм процесу саморегулювання промислового підприємства.

Важливість даного підходу надзвичайно зростає в умовах су-часного кризового стану суспільства та економіки, який проявляється у зростанні політичної нестабільності, посиленні міжнародної ворожнечі, розбалансуванні товарного та грошового обігу, розриві господарчих зв'язків, що склалися, непослідовності дій органів управління внаслідок того, що колишні управлінські структури сьогодні практично знищені, а нові знаходяться поки що у стадії становлення. У такій ситуації здатність підприємства своєчасно пристосуватися в своїй діяльності до умов, що змінюються, стає критичною характеристикою, яка визначає його виживання.

2.2. Конкретизований та ідентифікований понятійний апарат категорії "мобільність", диференційовані її види та структурізовані детермінанти. Однією з найважливіших характеристик механізму саморегулювання промислового підприємства є його мобільність, тобто здатність підприємства швидко та ефективно реагувати на зміни умов функціонування /мова йде про таку якість виробничої системи, яка проявляється у високій готовності та можливості швидко здійснення необхідного господарчого маневру/. Варто підкреслити, що нагальна потреба у мобільності у підприємства виявляється саме останнім часом як природна реакція на вимоги ринку, що зараз формується, оскільки у системі централізованого планування, де уся виробнича, фінансова, економічна діяльність жорстко регламентувалася, необхідності у мобільності для підприємств просто не виникало.

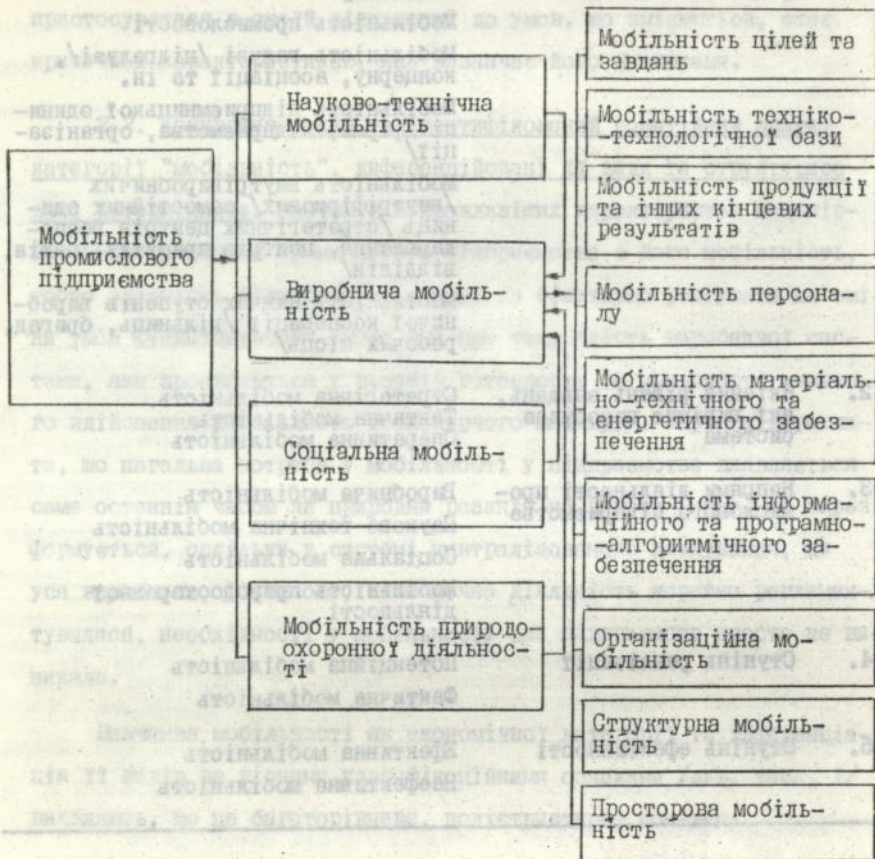
Вивчення мобільності як економічної категорії та диференціація її видів за різними класифікаційними ознаками /див. табл. I/ виявляють, що це багаторівневе, поліструктурне поняття.

Таблиця I

Диференціація видів мобільності

№№	Класифікаційна ознака	Види мобільності
I.	Ієрархічний рівень виробничої системи	Мобільність народногосподарського комплексу Мобільність промисловості Мобільність галузі /підгалузі/, концерну, асоціації та ін. Мобільність підприємницької одиниці /фірми, підприємства, організації/ Мобільність внутривиробничих /внутріфірмових/ самостійних одиниць /стратегічних центрів господарювання, центрів прибутку, цехів, відділів/ Мобільність нижчих ступенів виробничої кооперації /дільниць, бригад, робочих місць/
2.	Якісний рівень завдань, які вирішує виробнича система	Стратегічна мобільність Тактична мобільність Оперативна мобільність
3.	Напрями діяльності промислового підприємства	Виробнича мобільність Науково-технічна мобільність Соціальна мобільність Мобільність природоохоронної діяльності
4.	Ступінь реалізації	Потенційна мобільність Фактична мобільність
5.	Ступінь ефективності	Ефективна мобільність Неefективна мобільність

Мобільність промислового підприємства визначається рівнем мобільності його найважливіших підсистем: виробничої, науково-технічної, соціальної, екологічної. При цьому, враховуючи пріоритет виробництва, провідну роль у забезпеченні мобільності підприємства відіграє саме мобільність виробництва /див. мал. 2/, суть якої полягає в ефективній адаптації у мінімальні строки матеріальних та нематеріальних компонентів виробництва до вимог, що диктує динамічне зовнішнє середовище.

Мал. 2. Детермінанти категорії "мобільність".

2.3. Розроблена класифікація факторів мобільності /див. табл. 2/ і надана характеристика кожної з класифікаційних груп; поглиблено розглянути ендегенні та екзогенні фактори мобільності.

Таблиця 2

Класифікація факторів мобільності

№	Класифікаційна ознака	Види факторів
1.	Ступінь універсальності	Універсальні Специфічні
2.	Характер дії	Прямі, Непрямі
3.	Результат дії	Позитивні Негативні
4.	Матеріально-речовинний вміст	"Тверді" "М'які"
5.	Можливість контролю за дією фактора	Контрольовані Неконтрольовані
6.	Характер походження фактора	Екзогенні Ендегенні
	у тому числі:	
	- при поглибленій деталізації зовнішнього середовища	Екзогенні: макроекономічні мікроекономічні
	- при поглибленій деталізації внутрішнього середовища	Ендегенні: виробничі науково-технічні організаційно-економічні соціальні екологічні

Найважливішими із виділених груп є ендогенні та екзогенні фактори. Вплив ендогенних /внутрішніх/ факторів на мобільність піддається контролю та регулюванню з боку підприємства. До них належать: високий, з достатнім ступенем гнучкості організаційно-технічний рівень виробництва, ступінь диверсифікації продукції, розвиненість маркетингової діяльності, індивідуальні особливості керівників підприємства /тип особистості, здатність до компромісів, готовність іти на ризик та ін./.

Екзогенні – фактори зовнішнього оточення, які можуть впливати на мобільність як прямо, так і опосередковано; їх вплив практично не піддається контролю з боку підприємства. Поглиблений розгляд екзогенних факторів дозволяє виділити фактори мікросередовища – середовища найближчого оточення підприємства, яке безпосередньо впливає на його мобільність. До них належать, наприклад, конкурентні фактори. Макроекономічні фактори мають універсальний характер, їх вплив розповсюджується на усі підприємства, але на мобільність конкретного підприємства вони впливають не прямо, а опосередковано.

2.4. Сформульовані підходи до оцінки рівня мобільності.

Як один з підходів до вимірювання мобільності пропонується використовувати метод часових лагів, який дозволяє оцінювати рівень мобільності підприємств шляхом порівняння часових періодів, необхідних для реагування на зміни у середовищі функціонування. У складі часових лагів, за допомогою яких можна оцінити рівень мобільності промислового підприємства, треба виділити такі:

– лаг прогнозування та ініціювання, який являє собою інтервал часу від початку проведення прогнозних робіт та складання прогнозу змін зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства

до моменту реального виникнення спрогнозованих змін /зміни умов, які існували, та поява нових умов, потреб, процесів, об'єктів та ін./; у цей же період можливе здійснення підприємством заходів, спрямованих на ініціювання у зовнішньому середовищі бажаних для нього /підприємства/ змін;

- лаг сприйняття, або сенситивний лаг, який являє собою інтервал часу від моменту об'єктивного виникнення нових потреб, умов, явищ до усвідомлення вищими менеджерами підприємств реальності їх існування та необхідності відповідного реагування;

- виробничий лаг, або лаг перетворень, який дорівнює часовому інтервалу від моменту прийняття управлінського рішення до його повного втілення у життя.

Метод розрахунку та порівняння часових лагів можна використовувати для оцінки мобільносних якостей підприємств, що діють у приблизно однакових умовах, а також для аналізу динаміки рівня мобільності одного й того ж підприємства. До оцінки рівня мобільності можливі й інші підходи, зокрема з використанням математичного апарату слайд-функцій, який дозволяє оцінювати динамічність структурних змін виробничих систем.

2.5. Вироблені концептуальні основи управління мобільністю виробництва. Управління виробничою мобільністю /див. мал. 3/ є однією з складових частин загальної системи стратегічного управління розвитком підприємства. Процес управління мобільністю має носити циклічний характер з періодичністю, що залежить насамперед від темпів та масштабів назрівання суперечностей між вимогами зовнішнього середовища та можливостями їх задоволення на базі потенціалу промислового підприємства. Це складна системотехнічна задача, яка має динамічний комбінаторний характер. Процедури управління

Забезпечення та підтримка актуального рівня виробничої мобільності

Зовнішнє середовище підприємства

Внутрішнє середовище підприємства

1. Цілі та завдання

3. Техніко-технологічна база

5. Науково-технічне забезпечення виробництва

7. Інформаційне та програмно-алгоритмічне забезпечення виробництва

2. Кінцеві результати

4. Персонал

6. Матеріально-технічне та енергетичне забезпечення виробництва

8. Способи поєднання матеріально-речовинних та особистісних факторів виробництва

Ступінь задоволення сучасних потреб у продукції підприємства
Маса прибутку та ін.

Попит на продукцію, конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках та ін.

Рівень застосування гнучких переналаджуваних засобів
Рівень технологію
Рівень прогресивності устаткування та ін.

Структура персоналу
Рівень кваліфікації
Сприятливість до нововведень та ін.

Найявність заділів НДКР по продукції, технології та ін.
Потужність служб підготовки виробництва та ін.

Матеріаломісткість продукції
Енергоємність продукції
Рівень матеріальних запасів
Стабільність енергопостачання та ін.

Найявність інформаційно-логічних моделей предметних областей діяльності підприємства
Найявність комплексів програмних засобів та алгоритмів

Ступінь прогресивності та гнучкості методів організації виробництва, організаційних структур управління, просторових рішень

Проблема

Простори ініціювання проблеми

Області діагностики та впливу /дії/

Параметри, які відстежуються

III Зміст етапів

1. Розробка теорії мобільності виробничих систем

3. Врахування принципу мобільності при проектуванні та удосконаленні виробничих систем

5. Вияв резервів підвищення мобільності, створення банку /картотеки/ заходів, оцінка їх економічної ефективності

7. Реалізація заходів

2. Введення основ теорії мобільності у господарчу теорію

4. Періодична оцінка рівня мобільності

6. Розробка концепції підвищення рівня мобільності, відбір заходів

IV Забезпечуючі види діяльності

1. Теоретико-методологічне і методичне забезпечення

2. Кадрове забезпечення

3. Матеріально-технічне забезпечення

4. Інформаційне та програмне забезпечення

5. Організаційне забезпечення

6. Фінансове забезпечення

у Фази циклу управління

1. Прогнозування

2. Планування

3. Організація

4. Оперативне регулювання

5. Стимулювання

6. Контроль, облік, аналіз

Ціль

Ефективне функціонування підприємства у динамічному зовнішньому середовищі

Мал. 3. Концептуальні основи управління мобільністю виробництва.

мобільність, кількість яких перевищує три тисячі, мають здійснюватися відповідними функціональними відділами підприємства. Створення ж ідеології процесу управління, його організаційне, адміністративне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення є прерогативою менеджерів вищого ешелону управління підприємства.

2.6. Поставлене питання про необхідність встановлення меж перетворень мобільних виробничих систем. Мобільна виробнича система – це система, що знаходиться у постійному русі та розвитку. У зв'язку з цим постає питання про необхідність визначення допустимих меж перетворень у ході реагування системи на зміни умов існування. Допустимими запропоновано вважати межі, у рамках яких виробнича система може змінювати свою структуру, склад елементів та їх взаємозв'язки, але зберігає свої найважливіші властивості й, головне, не втрачає цілісності. Використання основних положень ентропійної теорії складних систем до визначення меж перетворень дозволило виявити кількісне співвідношення неспорядкованості /0,382/ та організованості /0,618/ у системі, яке характеризує її гармонійний стан; це співвідношення підпорядковується принципу золотого перетину. При такому співвідношенні неорганізованості та порядку система зберігає достатню стабільність та визначеність і, з іншого боку, має досить високий рівень розкиду і невизначеності, які залишають можливості для змін і підтримання необхідних темпів розвитку.

2.7. Надана характеристика зовнішнього середовища підприємства і розроблений методичний інструментарій для оцінки рівня його нестабільності. Зовнішнє середовище промислового підприємства являє собою сукупність численних об'єктів, процесів, факторів та умов, відносин та механізмів, які так чи інакше впливають на його господарську діяльність. Найбільш значущими характеристиками

зовнішнього середовища є його складність, яка визначається кількістю та ступенем різноманітності факторів, що впливають на діяльність підприємства; рухомість, яка визначається темпами змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі; невизначеність, яка характеризується кількістю та якістю /тобто ступенем повноти та вірогідності/ інформації про стан середовища.

В дисертаційній роботі запропонований інструментарій для оцінки рівня нестабільності зовнішнього середовища, який включає: виділення груп факторів, які справляють на середовище дестабілізуючий вплив, їх ранжування за значенням; по кожній групі факторів - виявлення параметрів, що характеризують стан середовища, визначення їх якісних і кількісних величин; порядок розрахунку підсумкових показників рівня нестабільності по кожній групі факторів та інтегрального по середовищу в цілому. З використанням цього інструментарію розраховано інтегральну оцінку рівня нестабільності зовнішнього макросередовища /див. табл. 3/.

Таблиця 3

Оцінка рівня нестабільності зовнішнього макросередовища функціонування підприємств України

№№	Групи факторів	Значущість λ -ої групи факторів		Рівень нестабільності λ -ої групи факторів	Зважена середня оцінка рівня нестабільності λ -ої групи факторів
		Ранг	Вагомість рангу		
		$ R $	$ d_i $	$ D_i $	$ D_i \cdot \lambda_i $
1.	Економічні	1	0,40	0,43	0,172
2.	Політичні	1	0,40	0,53	0,212
3.	Науково-технічні	3	0,15	0,10	0,015
4.	Соціальні	2	0,30	0,43	0,129
5.	Демографічні	5	0,05	0,30	0,015
6.	Екологічні	4	0,10	0,13	0,013

$$U_n = \sum D_i \cdot \lambda_i = 0,556$$

2.8. Сформульовані методичні підходи до визначення становища підприємства у конкретному середовищі функціонування. Результати аналізу стану зовнішнього середовища використовуються для вияву сприятливих можливостей та загроз підприємству з боку зовнішнього середовища та створення їх балансу. Для розробки ефективною стратегію розвитку та раціональної тактики поточного функціонування керівництво підприємства повинно мати повне уявлення про те, чи має підприємство внутрішні сили, щоб скористатися зовнішніми сприятливими можливостями, а також знати його слабкі сторони, які можуть поглибити проблеми, пов'язані із зовнішніми загрозами. Для цього здійснюється управлінське обстеження і складається баланс сильних та слабких сторін підприємства. При визначенні становища підприємства у конкретному середовищі функціонування треба звертати особливу увагу на способи досягнення визначених цілей та обраний підприємством тип стратегії. При цьому необхідно враховувати тип і масштаби виробництва, вік та престиж підприємства, рівень диверсифікації та ступінь гнучкості виробництва та ін. У тому ж випадку, коли в'ясовано, що конкуренти мають однаковий статус, слід проводити детальний, поглиблений аналіз по часткових показниках, який дозволяє виявити та порівняти конкурентні профілі підприємств. Для цього укладають перелік можливих визначальних факторів успіху /наприклад таких, як якість продукції, дисципліна поставок, зайнята ринкова ніша, можливості цінового маневрування, фінансові можливості підприємства та ін./, експертним шляхом оцінюють ранг кожного фактора по кожному з підприємств, які порівнюються, потім здійснюють зіставлення і отримують узагальнюючі оцінки.

2.10.2. Взаємне пристосування об'єктів, умов та методів ведення виробництва шляхом організації технологічно орієнтованого проектування на основі широкого використання положень теорії наспутності.

2.10.3. Диверсифікація продукції та видів діяльності.

2.10.4. Обґрунтування, створення та підтримка резервів виробничих потужностей, управління диспропорціями потужностей на основі оцінки їх спряженості по підрозділах підприємств, вияву "вузьких" та "широких" місць та резервів часу роботи устаткування, площ, персоналу.

2.10.5. Підвищення мобільнісних якостей підприємства за рахунок адаптації його організаційно-виробничих структур до ринкових умов, в тому числі - на основі виділення у загальній системі управління підприємством функцій стратегічного управління розвитком та маркетингу зі створенням відповідних відділів; з урахуванням специфіки підприємства - вибору найбільш ефективного варіанту розвитку організаційно-виробничої структури з кількох можливих:

- надання підрозділам підприємства широкої оперативної самостійності з правом виходу на ринок з продукцією, яка виробляється понад внутрішньовиробниче замовлення;

- повна децентралізація організаційної структури на основі створення самостійних відділень;

- локальні зміни організаційної структури та ін.

Питання вибору ефективних організаційно-економічних форм підприємства треба вирішувати в комплексі з проведенням їх роздержавлення і, можливо, приватизації. У всіх випадках організаційна структура, має бути мобільною, створюючи основу для реалізації стратегії розвитку підприємства та досягнення його довгострокових цілей.

У нинішній час для підприємств актуальна насамперед проблема вижити в умовах кризи, що охоплює суспільство, та зберегти при цьому набутий за попередні десятиріччя виробничий потенціал. Проте треба відзначити, що у той момент, коли нижчу точку кризи буде пройдено і зовнішнє середовище проявить схильність до впорядкування змін, які в ньому відбуваються, і почне набувати динамічно збалансованого характеру, воно зажадає - і йому має бути своєчасно надано сучасне мобільне підприємство. Звідси випливає необхідність створення наукового заділу і подальшого дослідження проблем забезпечення мобільності підприємницьких одиниць. Окремі положення та рекомендації реферованої дисертаційної роботи, у якій вперше зроблено спробу системно представити вищезгадану проблему, вже пройшли практичну перевірку, інші ж мають постановчий характер і потребують творчого обговорення та подальшого розвитку. Автор сподівається продовжити дослідження і зробити певний внесок у створення теорії мобільності виробничих систем та переведення її основних положень на практичну основу.

3. ОСНОВНІ РОБОТИ АВТОРА ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Омеляненко Т.В. К вопросу об управлении мобильностью производства в условиях расширения экономической самостоятельности предприятий /Теория и практика перестройки хозяйственного механизма. Тезисы докладов республиканской научно-практической конференции/ - Киев, КИHX, 1990. Ч.П. - 0,1 п.л.

2. Омеляненко Т.В. К вопросу о формировании новых качеств работника, необходимых в условиях перехода к рыночной экономике. /Будущий инженер-организатор на производстве. Тезисы докладов межвузовской научно-практической конференции/. Киев, КПИ, 1990, - 0,1 п.л.

3. Омеляненко Т.В. Мобильность производства и резервы ее обеспечения в переходный период к регулируемой рыночной экономике. - Деп. в УкрНИНТИ 13.06.90., № 1029 - Ук. 90. - Киев, 1990, - 0,6 п.л.

4. Омеляненко Т.В. Модель управления предприятием в динамичной среде рыночной экономики. /Социально-экономические проблемы перехода к рынку. Тезисы докладов и выступлений региональной научно-практической конференции./ - Ростов-на-Дону, РИНХ, 1991, - Ч.П. - 0,1 п.л.

5. Омеляненко Т.В. О некоторых особенностях функционирования промышленных предприятий в условиях становления планово-рыночной экономики. /Научно-технический прогресс и повышение эффективности использования производственного и научного потенциала в машиностроении. Тезисы докладов 3-й республиканской научно-технической конференции. - Харьков, ХПИ, 1990, - Ч.З, - 0,1 п.л.

6. Щудра В.Ф., Омеляненко Т.В. Сучасне промислове підприємство: види, тенденції розвитку, умови ефективного функціонування. Конспект лекцій з дисципліни "Організація і планування виробництва". - К.; КПІ, 1991. На долю Омеляненко Т.В. припадає 1,2 друк. аркушів.

Підп. до друку. 21.01.93. Формат 60x84/16 Папір офс.

Друк. офс. Умовн. друк. арк. 7,3 Обл.-вид. арк. 7 тир. 100

Зам.З-3169/1

AB 26.788

AB 26.788